

НЕЙРО-ЛІНГВІСТИЧНЕ ПРОГРАМУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ СПРИЙМАНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Процес засвоєння тими, хто навчається, знань, умінь і навичок проходить ряд етапів: сприйняття, осмислювання, закріплення знань і застосування їх на практиці. Засвоєння знань починається з відчуттів і сприйняття предметів та явищ дійсності, що дають почуттєвий матеріал для утворення уявлень (8). Таким чином, сприйняття – це перший етап свідомого засвоєння знань.

М.В. Савін (10) відносить до найбільш загальних шляхів активізації сприйняття підготовку тих, хто навчається, шляхом постановки мети навчання на кожному етапі; створення проблемної ситуації, що викликає питання у студентів; а також використання їхнього попереднього досвіду. Окремо відзначається необхідність управління сприйняттям студентів, що досягається шляхом концентрації їхньої уваги на істотних ознаках об'єкта, що досліджується.

У цілому, методи активізації сприйняття повинні використовуватися на всіх етапах процесу навчання. Однак, найбільш важливим є перший етап цього процесу - одержання знань. Тому методи одержання нових знань

повинні бути організовані таким чином, щоб оптимально врахувати особливості сприйняття студентів.

У класичній педагогічній діяльності наступні групи методів навчання (по Ю.К.Бабітьському) (2):

- методи організації навчально-пізнавальної діяльності;
- методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності;
- методи контролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

Методи організації навчально-пізнавальної діяльності є найбільш великою з запропонованих груп та найбільш розробленою на цей час. У цій групі виділяють: методи одержання нових знань, методи вироблення практичних умінь і накопичення досвіду навчальної діяльності та методи закріплення вивченого матеріалу (Рис. 1).

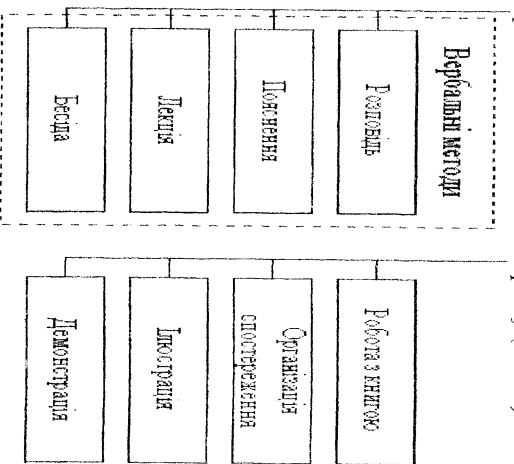

Рис. 1. Класифікація методів організації навчально-пізнавальної діяльності

Як було зазначено вище, сприйняття є найбільш важливим у процесі одержання нових знань. У зв'язку з цим особливого значення набувають методи навчання, що відносяться до першої групи методів організації навчально-пізнавальної діяльності. До них відносять: розповідь, пояснення, лекцію, бесіду, роботу з книгою, організацію спостереження, ілюстрацію, демонстрацію (9).

Традиційно, вибір цих чи інших методів одержання нових знань визначається метою навчання на кожному конкретному його етапі

Однак слід зазначити, що вибір методу одержання нових знань повинен ґрунтуватися, крім мети навчання, на особливостях сприйняття студентів. Дія обґрунтування цього твердження розглянемо процес передачі одержання нових знань більш детально в термінах теорії комунікації.

Комунікація являє собою обмін сигналами між передавачем і приймачем із застосуванням системи кодування — декодування для запису й інтерпретації сигналів (7).

І процес комунікації описується за допомогою восьми його елементів, до яких належать (Рис. 2):

- передавач — особа чи організація, джерело повідомлення (у нашому випадку, викладач);
- кодування процес перетворення ідей у символи;
- повідомлення — сукупність символів, що передається передавачем (навчальний матеріал);
- канали передачі — засоби, за допомогою яких сигнал передається від передавача до приймача (у традиційних формах навчання канали передачі є вторинними і являють собою переважно навчальну літературу, у дистанційній формі навчання канали передачі є одним з основних значущих факторів, що визначають нову якість системи);
- декодування — процес, за допомогою якого приймач приписує зміст символам, що надійшли від передавача;

- приймач – пільова аудиторія (студент);
- відігук – сукупність реакцій приймача після ознайомлення з повідомленням;
- зворотний зв'язок – частинна відігук приймача, що надходить до передавача (7)

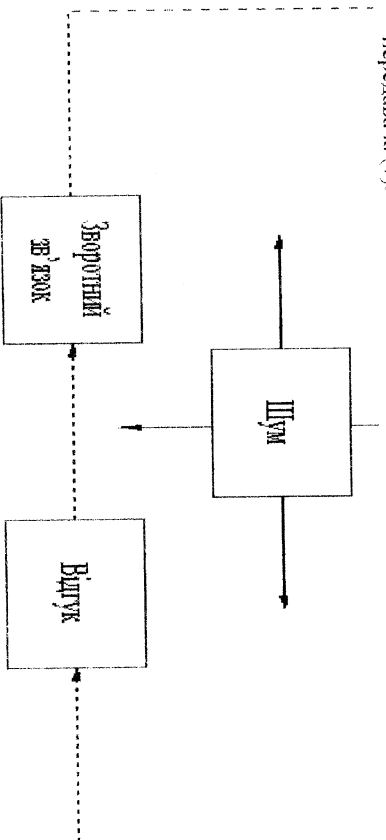

Рис. 2. Процес комунікації

Інними словами, на етапі передачі нових знань відбувається подвійна знаково-аналогова процедура:

- викладач (передавач повідомлення) кодує образну, аналогову інформацію у вербальну, знакову;
- студент (приймач) декодує отриману знакову інформацію в аналогову, формуючи образ, що відповідає його сприйняттю.

Основним засобом підвищення ефективності процесу комунікації є використання передавачем такої технології кодування повідомлення, яка адекватна технології декодування, що використовується приймачем.

Яким чином викладач може визначити процедуру декодування повідомлення студентом, щоб відповідно організувати процес його

кодування? Відповідь на це питання дає сучасний напрямок прикладної психології, який називається нейро-лінгвістичне програмування (НЛП).

НЛП бере свій початок у неврології, лінгвістиці і когнітивній психології. Крім того, у НЛП використовуються принципи комп'ютерного програмування і теорії систем (6).

Згідно з поняттями апарату НЛП, існує чотири репрезентативні системи, що визначають тип сприйняття інформації людини: аудальна, візуальна, кінестетична та дитгальна. Під репрезентативною системою в НЛП розуміють систему, що кодує в нашій свідомості сенсорну інформацію, яка надходить до нас через органи зору, слуху, дотику, нюху і смаку (1). Самі ж сенсорні канали, через які надходить інформація, називаються модальностями. Виділяється три модальності: візуальна, аудальна та кінестетична.

Вухальний канал спрямований на сприйняття того, що ми бачимо, наприклад, образи, картинки, кіно і т.д. Аудальний – на сприйняття того, що ми чуємо, таке як мова чи свист вітру, тобто як знакові сигнали, так і аналогові. Кінестетичний канал є комплексним: він спрямований на сприйняття тактильних відчуттів (дотик), внутрішніх відчуттів (м'язові відчуття, внутрішні органи) та мета відчуттів (чи оцінних суджень), що відносять до емоцій і почуттів.

Дитгальна репрезентативна система є вторинною щодо вищезгаданих, тому що організована на сприйняття знакової інформації – звуків, букв, тифр. Вона заснована, наприклад, на аудальній чи візуальній модальностях.

У кожній людини декою мірою розвині усі модальності та репрезентативні системи, але домінує переважно одна. У зв'язку з цим, представників кожної з репрезентативних систем називають відповідно, кінестетиками, аудалами, візуалами та дитгалами. В НЛП існує серія тренінгів, спрямована на розширення сприйняття, тобто збільшення його ефективності у недомінуючих модальностях.

У цьому, відмінності представників різних репрезентативних систем спосібів навчання та ці.

Що ж стосується сприйняття навчального матеріалу, то можна визначити наступні його особливості у представників вищевказаних модальностей:

1. Кінестетики добре сприймають емоційну інформацію. Крім того, у процесі сприйняття вони повинні фіксувати усе власноручно, тому що в них домінуючою є рухова пам'ять. При виробленні практичних навичок для них надзвичайно важливо особисто спробувати зробити що-небудь.
 2. Аудіали відмінно сприймають текстову інформацію описового характеру, що викладається послідовно. У них немає потреби в додаткових засобах представлення навчальної інформації, тому що їхнє сприйняття винятково моноканально. Збільшити ефективність сприйняття цієї групи можна шляхом оптимізації викладу навчального матеріалу.
 3. Візуали краще інших сприймають графіки, діаграми, схеми. Для оптимізації сприйняття візуалів в процесі передачі їм практичних навичок доцільно показати, як робити.
 4. Дитітали сприймають безліч знакової інформації. Для них важливо табличне представлення даних, докладно описані алгоритми й інструкції з безліччю технічних деталей. В процесі передачі їм практичної інформації, «доцільно прикрасити інструкцію».
- Канали відрізняються по пильності сприйняття матеріалу: найшвидший з них – візуальний, аудіальний більш повільний, а самий повільний – кінестетичний.

Для реалізації процесу ефективної комунікації ведучі модальності учасників (передавача та приймача повідомлення) повинні збігатися. Це зорєнтовано може досягтися декількома шляхами:

- шляхом утримування студентів з однакового ведучого модальністю окрему групу і підбором викладача з аналогічною модальністю;
- шляхом утримування студентів з однакового ведучого модальністю окрему групу і навчанням викладача працювати в декількох режимах «тралеситів» навчального матеріалу;
- шляхом традиційного формування навчальних груп, але навчанням в той же час викладачів мультимодальним технологіям поєднати навчального матеріалу.

Перший варіант практично важко здійснити при традиційних формах навчання, але реально при дистанційній. Другий і третій варіанти є досить життєздатними. При цьому в другому варіанті відбувається економія навчального часу в порівнянні з третім, тому що викладачу немає необхідності повторювати інформацію кілька разів. У цьому випадку «історія» інформації означає, фактично, зміну способу її подати, або в досліджованому, або в рівнобійному режимі.

Повернемося до розглянутих нами раніше класичних методів організації навчально-пізнавальної діяльності (рис. 1) та вивчаємо їхню ефективність для представників кожної з репрезентативних систем (Таблиця 1).

Перші чотири методи, що є по суті вербальними, орієнтовані у традиційному варіанті, в основному, на аудіальні та дитіталі. При використанні цих методів у процесі організації навчально-пізнавальної діяльності використовується здебільшого усний виклад навчального матеріалу.

Таблиця 1
Відповідність методів організації навчально-пізнавальної діяльності домінуючим репрезентативним системам студентів

№ навчально-пізнавальної діяльності	Домінуючі репрезентативні системи			
	A	B	K	Д
1 Розповідь	X			X
2 Пояснення	X			X
3 Лекція	X			X
4 Вєсєла	X		X	X
5 Робота з книжкою		X	X	X
6 Організація спостереження		X	X	
7 Інєстрація		X		
8 Дємонєстрація	X	X		

Примітка: «A» - аудальна, «B» - візуальна, «K» - кінєстєтєчна, «Д» - дємотєстєчна.

Робота з книжкою є універсальним методом. Основною проблемою в цьому випадку є мультимодальність підручника, тобто його здатність задовольняти потреби сприйняття представників усіх модальностей. Складання такого підручника вимагає втручання спеціалістів з ІПП із метою професійної корекції навчального матеріалу та адаптації його до різних типів сприйняття. Зрозуміло, у цьому випадку більше за всіх «спражєдатель» аудальні. Вони змушені сприймати матеріал, проголосовуючи його про себе.

Спостереження являє собою спостереження студентами якого-небудь явища чи процесу під управлінням викладача та виділення найбільш істотних рис (9). Метод орієнтований на візуальні та кінєстєтєчні. Якщо в процесі застосування цього методу викладач коментує все що відбувається, то в цьому випадку до процесу сприйняття підключються ще й аудальні

застосування цього методу викладач коментує все що відбувається, то в цьому випадку до процесу сприйняття підключаются ще й аудальні

Інєстрація і дємонєстрація відносяться до наочних методів навчання. Метод інєстрації принципє показ учням інєстрованих осібників: плакатів, таблиць, карти, замальовок та ін. Дємонєстрація являє собою синєз словєсних і наочних прийомів, зв'язаних з дємонєстрацією дєфєльтивів, кінєфільмів, прикладів, досвідів, технічних установок тощо (9). Отже, ці форми навчання орієнтовані переважно на візуальні, дємонєстрації орієнтована також і на аудальні.

Таким чином, у клєсєсному варіанті більшість методів організації навчально-пізнавальної діяльності орієнтовані, максимально, на дві репрезентативні системи. Це означає, що в аудиторії, де присутні представники усіх модальностей, значна частина студентів завжди буде знаходитися в режимі «уєсєного» сприйняття. У зв'язку з цим деякі технології ІПП дозволяють адаптувати клєсєсні методи до певні навчально-матєриалу для усіх модальностей. Для цього можна використовувати розновсюжені в ІПП «техніку якрування» і «техніку розновєвання».

Техніка якрування має пряме відношення до формування умовних рефлексів. У цьому відношенні ІПП, яке застосовує в значній мірі на ерїєсоціанєському рівні, є продовженням роботи І.І.Павлова по фізіології висшої нервової діяльності. Якорем у ерїєсоціанєському рівні та ІПП називають стимул, що запіускає механізм сформованого умовного рефлексу (5). У відомому прикладі формування умовного рефлексу у собак якорем є дєвонєк, що приводить до виділення слїни і шлєчєкового соку. У термінах ІПП якор може бути позитивним, якщо він сприяє розвитку реакції чи зв'язаний з позитивними емоціями, і негативним, якщо він сприяє погашєнню визначеної реакції чи зв'язаний з негативними емоціями (5). Зрозуміло, що у процесі навчання доцільно використовувати переважно позитивні якорі.

У НШ розривають аудальні, візуальні та кінестетичні якорі, в залежності від того, по якій модальності вони сприймаються індивідом. Так аудальним якорем у процесі навчання може бути фраза викладача, відомлена виглядним тоном. Візуальним якорем може бути характерний жест, динка викладача чи опорна схема. Кінестетичні якорі в умовах масового навчання можуть відтворювати за допомогою визначен емоції аудиторії, наприклад, підвищене почуття відповідальності, пошпине чи невинне відпощеши до інформації, що пропонується. Зрозуміло, що викладачу необхідно використовувати, по можливості, мультимодальні якорі, щоб охопити більшу частину аудиторії.

В пішому, застосування техніки якорування у процесі навчання приводить, по-перше, до «дієстроювання» під ведучі модальності студентів, а, отже, збільшує якість сприйняття матеріалу, а по-друге - підвищує його запам'ятовування.

Техніка розіювання, чи техніка вставлення повідомлень, є одним з суттєвих відкриттів Мілтона Еріксона і також широко використовується в НШ. У її основі поєднання техніки вільних асоціацій, яка розроблена в психотерапії. Відповідно до цієї техніки, слова, яка мають значення для людини, навіть у вільному тексті вона вигляє визначеним аналогічними способом: жестом, мімікою, інтонаційного голосу. Техніка розіювання характерна зворотнім використанням цього ефекту: якщо «розсіяти» текст вселяючи в розповіді нейтрального характеру, виділивши суттєві слова визначеним аналогічним способом, то підвідомість студента все одно буде сприймати це повідомлення. Те ж саме відбувається, якщо в тексті лекції кілька разів зустрічається деяке базове твердження, на якому ґрунтується весь навчальний матеріал.

Розсіане повідомлення може бути виділено різними аналогічними способом: візуально, наприклад, у навчальній літературі, в опорних схемах, аудально та кінестетично – у процесі усного викладу матеріалу.

Необхідно зауважити, що використання технік НШ, зазначених на відліки переважно на підвідомість, не суперечить дидактичному принципу свідомості, тому по використовуються на першому етапі подані навчального матеріалу. Подальші висновки та аналіз ситуації студент в змозі робити самостійно, а, отже, усвідомлено. Крім цього, вплив на підвідомість, дозволяє краще реалізувати нинішні дидактичний принцип – мпінності в оволодінні знанням, тому що дозволяє подішпину запам'ятовування навчального матеріалу.

До вищевикладеного слід додати, якщо, наприклад, орган слуху пролукає 1000 умовних одиць інформації за опинишо часу, то орган доліку за ту ж опинишо часу пролукає 10 000 умовних одиць інформації, а орган зору – 100 000, тобто близько 80% відомостей про навколишній світ ми одержуємо за допомогою зору (3). Таким чином, візуальна інформація є базовою для всіх модальностей, звичайно ж, з урахуванням результату сувернізації домінуючої модальності. Однак, практика навчання у вищій школі, свідчить про наявність домінуючої аудіо-візуальної подани навчального матеріалу, що істотно знижує якість навчання.

Отже, зазначені методи одержання нових знань до типу сприйняття студентів дозволяють збільшити ефрєктивність сприйманості навчального матеріалу, та, як наслідок, - підвищити якість навчання.

Література

1. Адлер Х. НШ: современные психотехнологии – СПб: Издательство «Питер», 2000.
2. Педагогика. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Ю.К. Бабанский, В.А. Сластенин, Н.А. Сорокин и др.; Под ред. Ю.К. Бабанского. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1988.
3. Бордовская Н.В., Рван А.А. Педагогика. Учебник для вузов. – СПб: Издательство «Питер», 2000.

4. Голуб Б.А. Основы общей дидактики. Учеб. пособие для студ. пед. вузов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999.
5. Горин Г. А. Вы пробовали гипноз?. - СПб: Издательство «Питер», 2000
6. Дилте Р. Моделирование с помощью НЛП. – СПб.: Питер, 2000. – 288 с.
7. Ламбен Жан-Жак. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива. Пер. с французского. – СПб.: Наука, 1996. – XV+589 с.
8. Лыдда А.С. и др. Педагогика. Учебн. Пособие для индустриально-педагогических техникумов профтехобразования. М.: «Высшая школа», 1973.
9. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / С.А.Смирнов, И.Б.Котова, Е.П.Шиянов, Т.И.Бабасва и др.; Под ред. С.А.Смирнова. – 2-е изд., испр. и доп.
10. Савин Н.В. Педагогика. Учеб. пособие для учащихся пед. училищ по спец. №2001. М., «Просвещение», 1972.

Аннотация

В статье рассматриваются методы организации учебно-познавательной деятельности студентов с точки зрения повышения восприимчивости учебного материала. Для оптимизации восприятия студентов в процессе обучения автор предлагает использовать инструментарий НЛП. В связи с этим рекомендуется организация подачи учебного материала на основе ведущей модальности студентов.